

19 %) a učí tak, že *žáci pracují samostatně na úkolu, který jsem jim zadal/a* (15 %, resp. 2 % žáků, průměr ČR 5 %); a dále často anebo vždy nebo téměř vždy *provádí individualizovanou výuku čtení* (28 %, resp. 11 %, průměr ČR 24 %). Naopak o něco menší podíl žáků v méně úspěšných třídách oproti velmi úspěšným třídám učí učitelé, kteří často anebo vždy nebo téměř vždy *necháávají žáky pracovat samostatně na úkolu, který si sami zvolili* (10 % žáků v méně úspěšných vs. 26 % ve velmi úspěšných třídách, průměr ČR 10 %); a stejně časté je to, že učitelé *vytváří skupiny, v nichž jsou žáci s rozdílnými schopnostmi* (často anebo vždy nebo téměř vždy to dělají učitelé, kteří učí cca 30 % žáků ve všech třídách bez ohledu na jejich úspěšnost). Obecně se tedy dá říci, že žákům ve velmi úspěšných třídách učitelé při výuce čtení ponechávají o něco více samostatnosti, naopak v méně úspěšných třídách učitelé žáky o něco více organizují, což je ovšem zřejmě právě vynuceno nižší úrovní žáků ve čtenářské gramotnosti.

Dále byla porovnávána četnost **rozdílení dovedností a postupů nezbytných pro čtení s porozuměním** ve výuce. Ve většině sledovaných činností není v četnosti jejich zařazování v hodinách čtení mezi velmi úspěšnými a méně úspěšnými třídami v zásadě rozdíl, pouze alespoň dvakrát za týden (tj. sloučená kategorie „každý den nebo téměř každý den“ a „jednou nebo dvakrát za týden“) se praktikují dle učitelů u většího podílu žáků ve velmi úspěšných třídách aktivity *porovnat přečtený text s jinými texty, které četli již dříve* (u 31 % žáků v méně úspěšných vs. 45 % ve velmi úspěšných třídách, průměr ČR je 47 %), *popsat styl nebo uspořádání přečteného textu* (8 %, resp. 34 %, průměr ČR 32 %) a *určit postoj nebo záměr autora* (7 %, resp. 41 %, průměr ČR 31 %). Naopak učitelé učí mírně větší podíl žáků v méně úspěšných třídách než ve velmi úspěšných třídách, od kterých každý den nebo téměř každý den požadují *vysvětlit, jak porozuměli přečtenému textu* (65 % žáků v méně úspěšných třídách vs. 52 % ve velmi úspěšných třídách, průměr ČR 74 %).¹⁸

7.2

Charakteristiky žáků a jejich postoje ke škole a výuce

V této části se zaměříme na rozdíly, případně společné rysy v charakteristikách žáků v méně úspěšných a velmi úspěšných třídách. V úvodu to budou sociodemografické ukazatele, dále hodnocení školy očima žáků s důrazem na pocit sounáležitosti a výskyt šikany a nakonec vnímání způsobu výuky v hodinách čtení, matematiky a přírodovědy. Vždy bude uplatňováno hledisko rozdělení tříd dle všech tří kritérií uvedených v úvodu, tedy rozdělení tříd zaprvé dle úspěšnosti v kombinaci všech tří gramotností, zadruhé dle úspěšnosti jen v matematické gramotnosti a zatřetí jen dle úspěšnosti ve čtenářské gramotnosti (tzn. ve třech různých pohledech). Pokud se výsledky těchto tří různých pohledů lišily, je to uvedeno. Pokud ne, jsou výsledky uváděny jako souhrnné „ve všech třech ohledech“.

7.2.1 Sociodemografické charakteristiky žáků a jejich domácí zázemí

Z hlediska **pohlaví žáků** je mezi méně úspěšnými a velmi úspěšnými třídami rozdíl jen minimální. V méně úspěšných třídách je o málo větší podíl chlapců než dívek, zatímco ve velmi úspěšných je tomu naopak, výjimku tvoří ve velmi úspěšných třídách úspěšnost v matematice.

Podstatným socioekonomickým ukazatelem je **počet knih, které má rodina doma**. Zde jasně pozorujeme, že čím více knih je doma, tím menší zastoupení těchto žáků je v méně úspěšných třídách a naopak větší ve velmi úspěšných třídách.

Rozdíly pozorujeme také, pokud jde o **zaměření třídy**. Zatímco ve velmi úspěšných tří-

18 Dále se učitelé vyjadřovali k četnosti zařazení následujících dovedností nebo postupů: *vyhledat informace v textu; určit hlavní myšlenku přečteného textu; porovnat přečtený text se svými zkušenostmi; odhadnout, co se stane dále v textu, který čtou; zobecnit přečtený text a vyvodit z něj závěry*. Četnost provádění byla hodnocena na čtyřbodové škále: 1 – každý den nebo téměř každý den, 2 – jednou nebo dvakrát za týden, 3 – jednou nebo dvakrát za měsíc, 4 – nikdy nebo téměř nikdy.